

Omgaan met de nieuwe Cito-normen

Door: Menno van Hasselt

Januari 2014

In een aantal artikelen doen Menno van Hasselt en Wijnand Gijzen uit de doeken hoe zij het concept van opbrengstgericht passend onderwijs in de scholen vormgeven. De nieuwe landelijke normen die onlangs voor de vakgebieden spelling, begrijpend lezen en rekenen door Cito zijn vastgesteld, hebben invloed op deze praktische uitwerking. Voor een deel van de basisscholen zal het betekenen dat zij een intensiever basisaanbod moeten neerzetten, omdat de opbrengsten door deze aanpassing onder de landelijke normen 'zakken'. Daarnaast zullen ook individuele leerlingen een lager Cito-niveau gaan behalen dan zij voorheen deden. Dit alles vraagt om een zorgvuldige uitleg aan ouders en collega's.

Deze publicatie is een verdiepend artikel naar aanleiding van de blog 'Nieuwe Cito-normen? Leg dat maar eens uit!' en heeft tot doel om scholen en schoolbesturen inzicht en ondersteuning te bieden bij de onderwijskundige en communicatieve consequenties van de nieuwe Cito-normen.

1. Wat is er gaande?

Cito heeft als opdracht om landelijk genormeerde toetsen te ontwikkelen voor het onderwijs. Hiermee kunnen scholen meten of ze voldoende rendement halen uit het onderwijs dat ze bieden. En ook of individuele leerlingen voldoende groei doormaken in hun ontwikkeling. Als een leerling een toets van het Cito LOVS maakt, dan wordt het resultaat ervan afgezet tegen een landelijke rangorde, ook wel 'de landelijke norm' genoemd. Die leerling valt met zijn score ergens in die rangorde, waardoor duidelijk wordt of hij het beter of minder goed doet dan zijn leeftijdgenootjes. De landelijke rangorde heeft Cito verdeeld in vijf stukken: de niveaus A t/m E of de niveaus I t/m V.

Onlangs heeft Cito de normen van de huidige LVS-toetsen Begrijpend lezen, Spelling en Rekenen-Wiskunde gecontroleerd. Daaruit bleek dat de leerlingen vandaag de dag de toetsen beter maken dan de leerlingen in de normeringsonderzoeken van jaren geleden. Per september 2013 heeft Cito daarom de landelijke normen voor deze vakgebieden gewijzigd. Dit betekent dat een leerling een meer dan gemiddelde inspanning zal moeten leveren om hetzelfde Cito-niveau vast te houden dat al eerder bij hem werd gemeten.

Er wordt dus verwacht dat een substantieel aantal leerlingen op de medio-toetsen in februari 2014 zeker een niveau lager uit zullen komen. Ze 'zakken' bijvoorbeeld van Cito-niveau B naar Cito-niveau C.

Cito geeft een aantal redenen voor deze strengere landelijke normen. Als eerste zijn scholen meer gericht op het behalen van hoge opbrengsten. Ten tweede zijn de resultaten van het onderwijs in Nederland hoger komen te liggen, mede omdat het aanbod is versterkt. Daarnaast is het zo dat leerlingen steeds meer bekend raken met de toetsen. Hierdoor wordt het voor hen gemakkelijker om zo'n toets te maken. De laatste reden is dat de leerlingpopulatie in zijn totaliteit is veranderd.

Uitgelegd: Cito-normering versus vaardigheidsgroei

De vaardigheidsscore is het getal dat uitdrukt in welke mate een leerling een bepaald onderdeel beheerst. Het zijn scores op een onderliggende vaardigheidsschaal (bron: Cito handleiding). Cito heeft alle leerlingen gerangschikt volgens een statistische berekening op deze vaardigheidsschaal. De Cito-normering plaatst de leerlingen in een categorie (A t/m E of I t/m V) ten opzichte van de gemiddelde Nederlandse leerling. Hierdoor krijgen vaardigheidsscores betekenis.

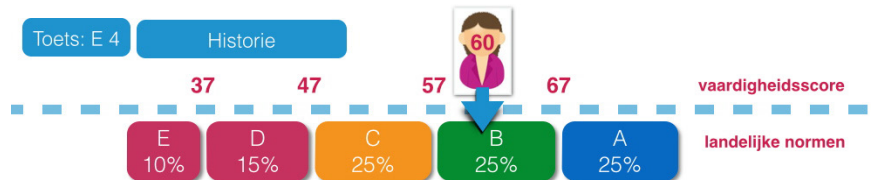
2. Nieuwe landelijke normen: wat gebeurt er nu precies?

Leeropbrengsten op individueel niveau

De nieuwe landelijke normen zijn een opmaat naar de derde generatie toetsen (zie kader) die er aan komen. Tot die tijd worden de 'tweede generatie' toetsen nog gebruikt. De resultaten ervan zullen worden afgezet tegen de nieuwe landelijke normen. Wat er dan gebeurt, illustreer we aan de hand van de casus van groep 5 leerling Kirsten.

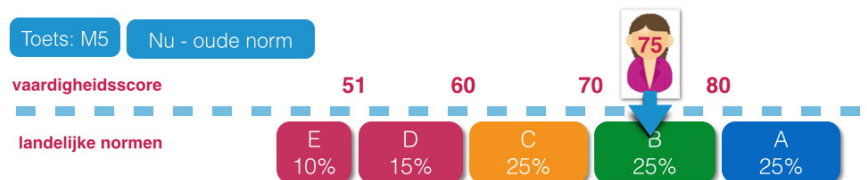
Stap 1

Kirsten haalt eind groep 4 in het schooljaar 2012-2013 op de Cito-toets Rekenen & Wiskunde een vaardigheidsscore van 60. Ze valt hiermee, volgens de oude landelijke normen, binnen het B-niveau.

Stap 2

Stel: bij de volgende toets medio groep 5 behaalt Kirsten een vaardigheidsscore van 75. Ook hiermee zou ze binnen het B-niveau scoren als de oude landelijke normen nog geldig zouden zijn. Kirsten is qua vaardigheidsscore gegroeid van 60 naar 75. Haar rekenvaardigheid gaat dus vooruit.

Stap 3

Cito heeft echter met ingang van het schooljaar 2013-2014 de landelijke normen verzaamd omdat leerlingen in Nederland gemiddeld beter zijn gaan presteren. Hierdoor past bij de vaardigheidsscore 75 op de medio-toets geen B-niveau meer, maar een C-niveau. Alhoewel de rekenvaardigheid van Kirsten niet is gedaald, valt ze wel binnen een lager Cito-niveau. Ze lijkt dus nu 'gezakt'.

In werkelijkheid zijn de echter de normen aangepast. Hierdoor is de plaats van Kirsten binnen de landelijke rangorde nu reëel.

Ten opzichte van de oude normen gaf de prestatie van Kirsten een vertekend beeld van haar rekenvaardigheid. Wellicht werd ze hierdoor te hoog ingeschat. Haar Eindtoets Basisonderwijs zou dan lager kunnen uitvallen dan vooraf werd verwacht. Met de nieuwe landelijke normen voor de tussentoetsen zal een leraar het eindniveau van een leerling beter kunnen voorspellen.

Uitgelegd: De derde generatie LOVS-toetsen

Naast de aangepaste normering is Cito vanaf schooljaar 2013-2014 begonnen met het invoeren van de derde generatie LVS-toetsen. Er is in groep 3 gestart met de toetsen Rekenen-Wiskunde. Een jaar later komen de toetsen van Spelling en Begrijpend Lezen voor groep 3 en 4 op de markt. Daarna worden er jaarlijks nieuwe toetsen ingevoerd. Het duurt dus nog even voordat alle groepen van nieuwe toetsen zijn voorzien. Naast de papieren versie zullen de meeste toetsen ook digitaal af te nemen zijn.

De belangrijkste wijzigingen voor de derde generatie LVS-toetsen zijn:

- het inbouwen van de referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen in de toetsen;
- integratie van de toetsen voor speciale leerlingen;
- kennismakingsboekjes per groep waarin alle vakken van het volgsysteem zijn opgenomen;
- andere opzet van de leerkrachtmap, gebaseerd op de wensen van de gebruikers, inclusief diagnostische tools om de cyclus 'signaleren – analyseren – handelen' compleet te maken.

Cito heeft aangekondigd jaarlijks de normering van de tussentoetsen te gaan meten, zodat grote verschillen in de toekomst vermeden worden. Bij de Eindtoets was dit al het geval. Het advies is om de derde generatie toetsen stapsgewijs in te voeren, startend vanaf groep 3.

3. Onderwijskundige consequenties

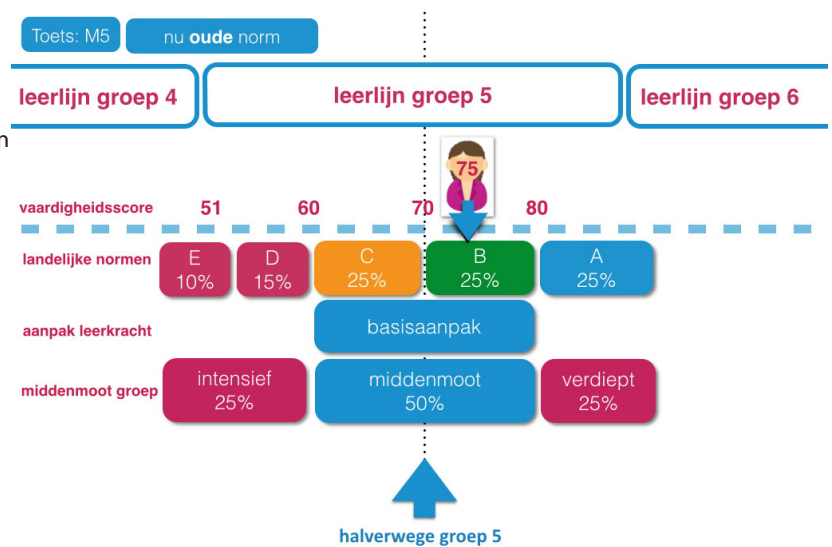
Elke leraar zal moeten kunnen uitleggen waarom de nieuwe landelijke normen zijn vastgesteld en wat daarvan de betekenis is voor individuele leerlingen. Echter: wat zich op leerlingniveau voordoet, doet zich ook op groeps- en schoolniveau voor. Ook daar zal zichtbaar worden dat de leeropbrengsten ‘zakken’. Naast het kunnen uitleggen, zal een leraar de effecten van de nieuwe landelijke normen moeten vertalen naar een passende aanpak voor zijn groep. Waar eerst de gangbare aanpak voldoende leek, zal deze aanpak nu geïntensiveerd moeten worden. De middenmoot van de groep is daarbij het didactisch aangrijpingspunt.

Leeropbrengsten op groepsniveau

Het onderwijs aan een groep leerlingen laat zich vrijwel altijd verdelen in drie stukken: een basisaanpak, een intensieve aanpak en een verrijkte aanpak. De basisaanpak is het onderwijs dat passend is bij de middenmoot van de groep en welke opbrengsten daarmee bereikt moeten worden. In het artikel ‘de middenmoot als didactisch vertrekpunt’ wordt dit uitgangspunt verder uitgewerkt en geïllustreerd. In het kort komt de uitwerking hiervan neer op het zichtbaar maken van de impliciete – door de leraar gevoelde – middenmoot. Van daaruit wordt een behapbare drieslag in het onderwijsaanbod (basis, intensief en verrijkt) gemaakt. Op dit proces heeft de komst van de nieuwe landelijke normen grote invloed. Dat wordt in dit artikel geïllustreerd aan de hand van de groep waarin Kirsten zit.

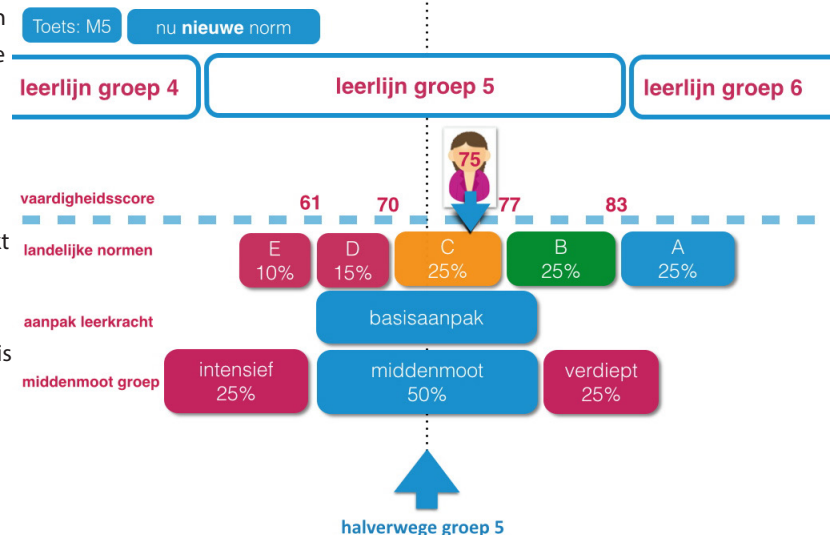
Oude situatie

De Cito-toets Rekenen & Wiskunde medio groep 5 laat (volgens de oude landelijke normen) zien dat de middenmoot van de groep van Kirsten precies rondom het meetmoment ligt. Ongeveer 50% van de leerlingen valt in de Cito-niveaus B en C, de landelijke middenmoot. De aanpak die de leraar hanteert leidt dus tot een opbrengst overeenkomstig de landelijke normen. Deze aanpak bestaat uit de leerstof, de leertijd, de didactische en pedagogische aanpak en het klassenmanagement. Er kan gezegd worden dat de rekenopbrengsten in deze groep synchroon lopen met de snelheid waarmee het curriculum wordt doorlopen. Maar dit is wel geconcludeerd op basis van verouderde normen.

Nieuwe situatie

Worden de leeropbrengsten in de groep aan de hand van de nieuwe landelijke normen beoordeeld, dan nemen we waar dat de middenmoot niet meer overlapt met de landelijke middenmoot. Plotseling lopen de leeropbrengsten in de groep niet meer synchroon met de snelheid waarmee het curriculum wordt doorlopen. Om weer ‘op niveau’ te komen, zal er intensiever met de groep gewerkt moeten worden. Er kan bijvoorbeeld ingezet worden op uitbreiding van (effectieve) leertijd, een andere (betere) instructie of meer inoefening. De gangbare basisaanpak is niet meer voldoende.

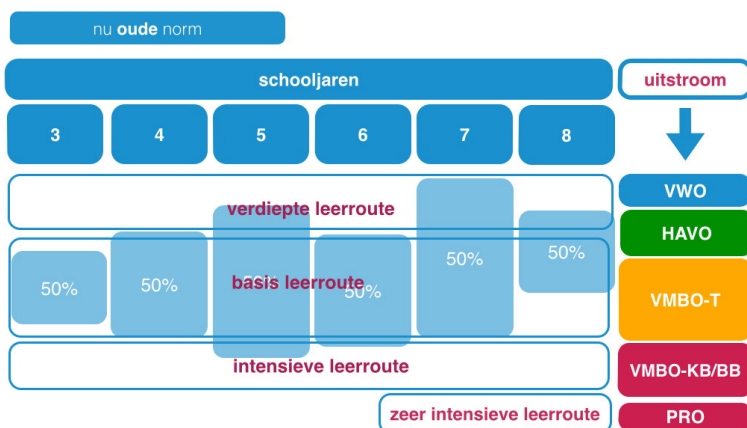
Leeropbrengsten op schoolniveau

Wat op groepsniveau geldt, gaat ook op voor het schoolniveau. Ook daar is een schoolmiddenmoot te bepalen. Nog beter is het om zicht te krijgen op alle groepsmiddelen. Hiermee wordt in één oogopslag helder of er op schoolniveau maatregelen moeten worden genomen, of dat er beter op groepsniveau ingezoomd kan worden. Een centraal aangestuurde aanpak heeft als voordeel dat het onderwijsaanbod in de groepen geharmoniseerd wordt.

Oude situatie

Om het effect van de aangepaste normen op schoolniveau te duiden is de middenmoot uit de groep 5, waar Kirsten in zit, geplaatst in één schooloverzicht. De middenmooten – de middelste 50% van de leeropbrengsten – van elke groep zijn afgezet tegen de oude landelijke normen. De breedte van de middenmoot geeft de spreiding van de leeropbrengsten aan. Hoe breder de middenmoot, des te groter de verschillen. En dit heeft impact op de inhoud van de drieslag in het aanbod: basis, intensief en verrijkt.

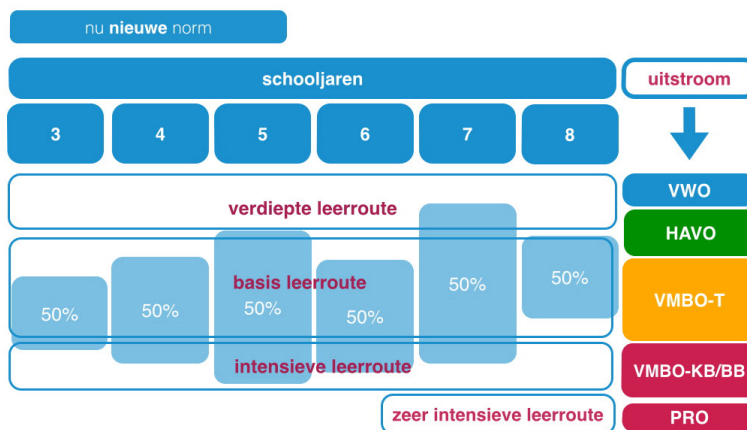
Uit het schooloverzicht wordt duidelijk dat er sterke en zwakke groepen zijn. Dat is een normaal verschijnsel in een doorsnee Nederlandse basisschool. Bij ongeveer de helft van de groepen ligt de ondergrens van de middenmoot op of boven de landelijke ondergrens; de andere helft valt hier dus onder. De school van Kirsten maakt zich weinig zorgen. In sommige groepen is een intensievere aanpak nodig, maar op schoolniveau hoeft er geen nieuw beleid ingezet te worden. Echter, schijn bedriegt, want met de strengere normen is dit schooloverzicht niet meer reëel.

Opmerking: Het betreft hier een schematische weergave. De verdeling van de uitstroombestemmingen kan in de realiteit anders liggen dan hier afgebeeld.

Nieuwe situatie

Met de nieuwe landelijke normen ziet het schooloverzicht er anders uit. Qua rekenschaarheid is er werk aan winkel als de school zou willen dat zij leeropbrengsten realiseert die in lijn liggen met de landelijke normen. Bij een groot aantal groepen is de ondergrens van de middenmoot namelijk onder de landelijke ondergrens 'gezak't'. Ook ligt de middenmoot in groep 8 lager ten opzichte van de uitstroombestemming. Waar met de oude normen in dit voorbeeld ongeveer de helft van de middenmoot op een HAVO uitstroombestemming ligt, verschuiven deze met de nieuwe normen naar een overwegend VMBO-T niveau.

Een andere kijk: School-Groep-Leerling

In het onderdeel 'onderwijskundige consequenties' is omwille van het inzicht een start gemaakt het individu. Wat betekenen de nieuwe landelijke normen voor het niveau van een leerling? Daarna zijn de groep en de school aan de orde gekomen. Om onderwijs passend en opbrengstgericht te maken op een manier die voor leraren behapbaar is, wordt een omgekeerde redeneertrant noodzakelijk geacht. Eerst een opbrengstgericht en passend aanbod voor de hele schoolbevolking, dan voor de groep en tenslotte is er de finetuning op het individu. Deze redeneertrant staat haaks op de tendens om het individu als uitgangspunt te nemen voor de inrichting van het onderwijs.

Uitgelegd: nieuwe normen en uw leerlingvolgsysteem

Een aantal leerlingadministratie- en volgsystemen heeft op dit moment de geactualiseerde landelijke normen van de LVS-toetsen Rekenen-Wiskunde, Begrijpend Lezen en Spelling nog niet doorgevoerd. Dit heeft te maken met de technische implicaties die groter zijn dan in eerste instantie gedacht. Begin 2014 gaan Cito en de leveranciers van deze systemen in gesprek. Uiteindelijk is het van belang dat alle scholen op een eenvoudige wijze kunnen beschikken over de juiste informatie. (bron: Cito, 11 december 2013). Wij verwachten dat er sprake is van een overgangssituatie en dat aan het eind van schooljaar 2014/2015 de oude normen zullen verdwijnen.

4. Uitleg naar ouders en collega's

De onderwijskundige consequenties van de nieuwe landelijke normen is voornamelijk een schoolinterne aangelegenheid. Natuurlijk zal hierover wel gecommuniceerd moeten worden; zowel tussen collega's als naar ouders toe. Dit artikel besluit met een drietal tips.

Tip 1: Organiseer een ouderavond

Om ouders goed te informeren is het raadzaam om een ouderavond te beleggen zodat alle ouders dezelfde informatie krijgen. Het meest effectief is om het verhaal zelf aan de ouders uit te leggen. Het komt sterker over wanneer een school aantoont dat de implicaties van de nieuwe normen goed te overzien zijn. Schakelt een school in de komende toetsperiode al om naar de aangepaste normen – dus medio schooljaar 2013-2014 – dan zal de school de bijeenkomst snel moeten organiseren. Het is raadzaam om in ieder geval de ouders van groep 3 t/m 8 hiervoor uit te nodigen. Gebruikers van Cito-LOVS hebben de keuze om de komende toetsperiode al over te stappen naar de nieuwe normering. Gebruikers van andere leerlingvolgsystemen dan Cito-LOVS hebben nog even de tijd, want zij hebben aangegeven nog in gesprek te zijn met Cito over het moment dat de nieuwe landelijke normen worden ingevoerd (zie kader 'uitgelegd: nieuwe normen en het LVS').

Cito heeft een toelichtende brief voor ouders gepubliceerd. Kernboodschap voor de ouders is: uw kind is (waarschijnlijk) niet slechter gaan presteren, maar de waardering voor zijn score is veranderd. Cito zelf trekt de vergelijking met de lengte van mensen. Vroeger was je een reus wanneer je 1.70 cm lang was, tegenwoordig ben je dan gemiddeld qua lengte. De brief van Cito richt zich sterk op de individuele leerling. Tijdens een informatieve bijeenkomst zal de school echter ook de gevolgen voor het schoolbeleid moeten kunnen uitleggen. Presteerden de leerlingen in de school overeenkomstig de oude landelijke normen, nu zal dat niet meer het geval zijn. De school zal de basisaanpak dus dienen te gaan intensiveren.

Tip 2: Geef uitleg in de Medezeggenschapsraad

Van de ouders of de medezeggenschapsraad kan een school de vraag verwachten wat de gevolgen zijn van de nieuwe landelijke normen voor het onderwijs. De manier waarop de school deze vraag beantwoordt, hangt samen met de wijze waarop zij de opbrengsten op dit moment verantwoorden. Zijn ouders of de MR niet gewend om inzicht te krijgen in de opbrengsten, dan zal de school eerst na moeten denken óf en hoe ze dit wil introduceren. Het advies is om zo transparant mogelijk te zijn als het om leeropbrengsten gaat. Het betreft hier immers de corebusiness van elke school.

Tip 3: Gebruik de nieuwe landelijke normen in groep 8

Het is raadzaam om ook een standpunt te bepalen met betrekking tot de impact van de nieuwe landelijke normen op het proces van het schooladvies in groep 8. Leeropbrengsten afgezet tegen de nieuwe landelijke normen geven een betere voorspelling. Voor een (beter) passend schooladvies aan de groep 8-leerlingen is het raadzaam om de niveaus op de tussentoets medio groep 8 te bepalen aan de hand van de nieuwe landelijke normen. Aan ouders kan dan een reëlere voorspelling richting het eindadvies (en de Eindtoets) worden gegeven. Gebruikt de school het LOVS van Cito, dan heeft ze de mogelijkheid om dit nu al geautomatiseerd te doen. Andere leerlingvolgsystemen zullen echter pas aan het eind van dit schooljaar worden aangepast. Gebruikt u ParnasSys, ESIS of een ander LVS, dan is dus de enige oplossing om dit handmatig te doen.

5. Tot slot

Voor veel mensen zullen de nieuwe landelijke normen een verrassing zijn. Ze leiden bij onderwijsprofessionals niet zelden tot verwarring en wellicht tot emotionele reacties. Alhoewel niet vooraf aangekondigd en lastig uit te leggen, lossen de nieuwe landelijke normen volgens Cito een aantal bestaande problemen op, te weten:

- U trekt de juiste conclusies over de leeropbrengsten van uw leerlingen ten opzichte van het gemiddelde in Nederland. Daarmee voorkomt u dat de resultaten op bijvoorbeeld de Entreetoets of de Eindtoets, tegenvallen.
- Er zal een soepeler overgang zijn naar de invoering van de derde generatie toetsen. De nieuwe landelijke normen sluiten hier name lijk beter op aan.
- De nieuwe normen zijn beter in lijn met de huidige inspectienormen.

Voor leraren van basisscholen is het vooral zaak om ervoor te zorgen dat ze goed kunnen uitleggen hoe hun leerlingen presteren en hoe deze prestaties zich verhouden tot alle leerlingen in Nederland. Dit artikel heeft tot doel hen hierbij te ondersteunen. Op onze website hebben wij alle informatie die u nodig heeft bij het uitleggen van de nieuwe Cito-normen bij elkaar geplaatst. U gaat hiervoor naar: www.o21.nu/downloads.

Voor vragen over dit artikel kunt u contact opnemen met Menno van Hasselt, menno@O21.nu

Met dank aan Wijnand Gijzen voor zijn inhoudelijke en tekstuele bijdrage.

Menno van Hasselt

14 januari 2014

Advertentie

Schrijft u zich in voor de open inschrijving van onze Masterclass Opbrengstgericht Passend Onderwijs die start op **10 maart 2014** of op **13 maart 2014**, dan mag u Lesys brons, zilver of goud een jaar gratis uitproberen! Download [hier](#) de flyer van deze Masterclass.

Over de auteur:

Menno van Hasselt is mede-eigenaar van O21 en initiator van het platform L21, leren in de 21e eeuw. Begonnen als leraar is hij schoolleider en algemeen directeur geweest. Tevens heeft Menno bij Stichting Kennisnet en de CED-Groep gewerkt.

Voor deze laatste organisatie heeft hij het boek 'resultaten tellen' geschreven; een werk- en denkwijze om opbrengstgericht passend onderwijs in te voeren. Samen met Wijnand Gijzen verzorgt Menno de masterclass Opbrengstgericht Passend Onderwijs. Zie voor meer informatie over Menno of O21:

www.O21.nu

Opbrengstgericht werken met kleuters zonder de Cito-Toets

Ons volgende artikel, geschreven door Wijnand Gijzen, gaat over opbrengstgericht werken in de onderbouw (groep 1 en 2). Dit artikel staat gepland voor maart 2014. Wilt u dit artikel per mail ontvangen, dan kun u zich inschrijven via deze link: <https://nl.surveymonkey.com/s/OPO>

Bij uw aanvraag vragen wij of u de flyer van onze Masterclass Opbrengstgericht Passend Onderwijs al dan niet wenst te ontvangen. In deze Masterclass leren wij scholen op praktische wijze werken aan een eigen onderwijsplan met betrekking tot de onderwijskundige invoering van opbrengstgericht passend onderwijs in relatie tot handelingsgericht te werken. De inhoud van onze artikelen maken deel uit van deze Masterclass.